

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านภูทอง จังหวัดสุโขทัย

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

11 พฤษภาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ:

15 มิถุนายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ:

9 กรกฎาคม 2562

พรชัย ปานทุ่ง

สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ผู้เขียนหลัก อีเมล: young_blood3@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 2) ยกย่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน งานวิจัยเป็นแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแนวทางการพัฒนาลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบมีส่วนร่วมมีดังนี้ การออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอและการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะกระบวนการผลิตผ้าทอ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ผลิตผ้าทอชุมชนบ้านภูทอง ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย จำนวน 10 คน และพัฒนาลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน จำนวน 3 แบบ ผลวิจัย

พบว่า ลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอซึ่งเกิดจากการนำรูปแบบสิ่งทีพบเห็นในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายมีดังนี้ เห็ดโคน ต้นสักอายุ 700 ปี และค้างคาว และผู้ผลิตผ้าทอได้เรียนรู้แนวทางการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอและเทคนิคการย้อมสี นอกจากนี้ผู้ผลิตผ้าทอยังสามารถรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตผ้าทอให้กับผู้ที่สนใจ และผลิตภัณฑ์ผ้าทอได้รับการจดทะเบียนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP

คำสำคัญ: จังหวัดสุโขทัย บ้านภูทอง ผ้าทอ การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์

Participatory Development of Textile Products of Ban Phu Thong Community, Sukhothai Province

Research Article

Pornchai Pantung

Received:

11 May 2019

Revised:

15 June 2019

Accepted:

9 July 2019

Program in Industrial Product Design, Faculty of Industrial Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, Muang District, Phitsanulok Province, Thailand 65000

Corresponding author's E-mail: young_blood3@hotmail.co.th

Abstract

This research aims to 1) develop woven products by community participation, and 2) raise the standard of community's products. This research is a combination of qualitative and quantitative approaches. Two steps in developing the textile consist of textile pattern design and transfer of knowledge and skills in the textile production. The sample group is the 10 textile manufacturers in Ban Phu Thong community, Wang Nam Khao sub-district, Ban Dan Lan Hoi district, Sukhothai province. Three developed patterns reflect the community identity. The research findings reveal textile patterns inspired

by the local items known to tourists visiting Ban Phu Thong. The emerged patterns that symbolize the local identity are included a mushroom, a 700-year-old teak, and a bat. The textile manufacturers have learned the guidelines in woven pattern design and dyeing techniques. The local manufacturers are able to form a group to establish a learning hub for textiles production to those interested. Additionally, their textile products have now registered upon OTOP Standard.

Keywords: Sukhothai province, Ban Phu Thong, Textiles, Community participation, Product development

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) ด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประชาชนมี คุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มี แนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของ ภาคบริการ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความ มั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถและความ เข้มแข็งของชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561ก)

บ้านภูทอง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และการขับเคลื่อน พัฒนาประเทศตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” รัฐบาลปัจจุบันมี นโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคม มุ่งสร้างรายได้และความ เจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาค ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐ เพื่อให้บรรลุ วิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งมีกรมการพัฒนาชุมชนเป็น ผู้รับผิดชอบหลัก ทำหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินงาน OTOP โดยร่วมกับ หน่วยงานต่างๆ ยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทาง การตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้ขายสินค้าได้ อีกทั้งยังมุ่งปรับตัวสู่การค้า แบบสากล โดยต้องมีการผลักดันการขายสินค้า OTOP ในชุมชน เพื่อให้มีรายได้ตามความต้องการ (Demand driven local economy) ซึ่งการจำหน่ายสินค้าในชุมชนจากการท่องเที่ยว จะใช้เส้นผ่าของ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อแปลง เป็นรายได้ รวมทั้งต้องทำให้มีคุณค่าเพียงพอ เพื่อให้นักท่องเที่ยว เข้ามาใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการ กระจายรายได้ในชุมชนโดยรอบ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง (กรมการ พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561ข)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามได้น้อมนำพระราชบาย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 มาขับเคลื่อนกลไกยุทธศาสตร์การ พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้วยการดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและ การบริการวิชาการโดยมีแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area based approach) เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพ

สูงขึ้น และตอบสนองนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบัน และเพื่อสนอง พระราชบายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 จึงส่งผลให้ งานวิจัยนี้เป็นการแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชน โดยใช้ ศักยภาพของนักวิจัยและชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และฝึกทักษะระหว่างการจัดกิจกรรมการออกแบบ ลวดลายให้คงซึ่งอัตลักษณ์ในท้องถิ่น เทคนิคกระบวนการย้อมสี และผลักดันให้ได้การรับรองคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน ทำให้เกิด รายได้และกระตุ้นชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคีด้วยการรวม กลุ่มหัตถกรรมบ้านภูทอง

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

จากการลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชนบ้านภูทอง อำเภอ บ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้านภูทอง ดังภาพที่ 1 เพื่อรับทราบ ถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน จากการประชุมร่วมกับ ผู้นำและตัวแทนของชุมชน ทำให้ทราบว่าประชากรในพื้นที่อพยพ มาจากจังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ อุบลราชธานี และจังหวัดอื่นๆ ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกอ้อย เลี้ยงสัตว์ ทำนา เป็นต้น วิถีชีวิตของชุมชนยังคงไว้ซึ่ง อัตลักษณ์ในด้านภาษา ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน หลังจากเสร็จสิ้นกิจวัตรประจำวัน สตรี ในชุมชนจะทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันของคนในครอบครัว และผลิตขายให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งผู้ผลิตผ้าทอส่วนใหญ่เป็นสตรี สูงอายุ ส่วนคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้าง นอกพื้นที่ จึงทำให้ขาดการสืบสานต่อ อีกทั้งปัญหาของผู้ผลิตผ้าทอ คือ ขาดการส่งเสริมพัฒนาให้เกิดรูปแบบลวดลายใหม่ๆ และ ปัญหาด้านคุณภาพของผ้าทอ ทำให้ไม่เป็นที่สนใจของผู้บริโภค นอกจากนี้ข้อมูลในระดับครัวเรือนด้านสภาพความจำเป็นพื้นฐาน ของคนในครัวเรือนบ้านภูทอง ระบุว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับ ต่ำกว่ามาตรฐานเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ ในจังหวัดสุโขทัย

จากเวทีการสนทนาพบว่า ชุมชนบ้านภูทองยังคงมี กระบวนการผลิต เทคนิคการย้อมสีเส้นไหม อุปกรณ์และเครื่องมือ ไม่แตกต่างจากภูมิปัญญาที่สืบทอดจากพื้นที่อื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งทำให้มีปัญหาด้านคุณภาพของผ้าทอของชุมชน เนื่องจากมีลักษณะไม่สม่ำเสมอทั้งผืน กล่าวคือผืนผ้ามีปมของ รอยต่อของเส้นไหม ขอบของริมผ้าทอมีรอยหยักไม่เรียบตลอดผืน และลวดลายไม่สม่ำเสมอ

จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชน โดยนักวิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนของผู้ผลิตผ้าทอ และพบว่าปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ดังตารางที่ 1 และผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนยังไม่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน วัสดุที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูง รูปแบบลวดลายผ้าทอยังไม่มีอัตลักษณ์ของชุมชน ดังภาพที่ 2 นอกจากนี้ยังขาดการส่งเสริมของภาครัฐเพื่อช่วยพัฒนาฝีมือให้กลุ่มผ้าทอสามารถผลิตผ้าทอตามความต้องการของผู้บริโภค

ดังนั้นเป้าหมายของงานวิจัยนี้จึงเป็นการนำอัตลักษณ์ในท้องถิ่นมาวิเคราะห์หาแนวทางการออกแบบลวดลายผ้าทอ ด้วยวิธีเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยนักวิจัยและผู้ผลิตผ้าทอ และมีนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ช่วยปรับรูปแบบลวดลายผ้าทอโดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายของ

ผ้าทอ และรวบรวมกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอบ้านภูทองที่สนใจจริงตั้งเป็นกลุ่มหัตถกรรมบ้านภูทอง ทำให้สมาชิกเกิดการรวมตัวสร้างอาชีพผ้าทอเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ตลอดจนถึงการเตรียมผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านภูทอง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย กระบวนการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกรอบการวิจัย ดังภาพที่ 3

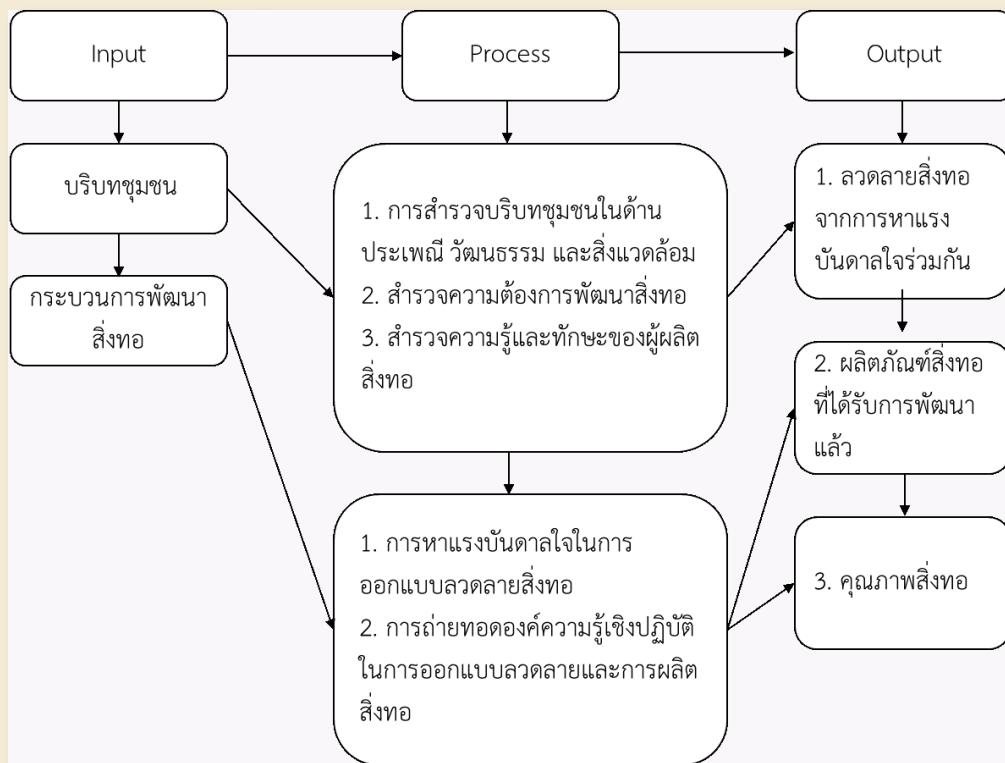
ภาพที่ 1 การประชุมและการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ของชุมชนเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2561 ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้านภูทอง

ตารางที่ 1 ปัญหาและความต้องการของผู้ผลิตผ้าทอชุมชนบ้านภูทอง

ประเด็นเนื้อหา	ความต้องการ	ผลกระทบที่เกิดขึ้น
กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ	<ol style="list-style-type: none"> 1) ทักษะการออกแบบลวดลาย 2) เทคนิคการย้อมสี 3) วัสดุที่ใช้ในการผลิต 	<ol style="list-style-type: none"> 1) รูปแบบและลวดลายผ้าทอไม่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน 2) ทักษะในการย้อมสีผ้าทอยังไม่เพียงพอส่งผลให้เกิดปัญหาการผลิตในขั้นตอนการย้อมสีที่ไม่สม่ำเสมอ 3) วัสดุเส้นไหมมีราคาแพง และแหล่งผลิตในท้องถิ่นมีน้อย

ภาพที่ 2 รูปแบบลวดลายดั้งเดิมผ้าทอบ้านภูทอง ก) ลายดอกพิกุล ข) ลายบั๊กจับ ค) ลายดอกกฐน ง) ลายสามเหลี่ยมชั้นพื้นหรี จ) ลายกระต่าย ฉ) ลายต่างแห

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

การหาแนวคิดในการสร้างสรรค์การออกแบบลวดลาย ผ้าทอ

แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอทำให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เนื่องด้วยชุมชนบ้านภูทองมีประเพณีวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ผลิตผ้าทอเห็นว่าปัจจัยเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการออกแบบลวดลายผ้าทอ เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากท้องตลาดทั่วไป กระบวนการหาแนวทางในการออกแบบลวดลายผ้าทอ มีดังนี้

1) **การแสวงหาความรู้จากชุมชน** การสนทนากลุ่มในประเด็นภูมิปัญญาที่เกิดจากทักษะความรู้ในตัวบุคคลของผู้ผลิตผ้าทอทั้งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต กระบวนการผลิต เพื่อให้ทราบถึงทักษะปฏิบัติด้านผ้าทอและความต้องการของผู้ผลิต ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การผลิตผ้าทอของชุมชนบ้านภูทองใช้วัตถุดิบ ได้แก่ ผ้าไหม เส้นใยประดิษฐ์ ลวดลายของผ้าทอเกิดจากการมัดและย้อมสี เรียกว่า มัดหมี่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลวดลายที่นิยมผลิตได้แก่ ลายกระต่าย ลายดอกแก้ว ลายขั้ว เป็นต้น

2) **การสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชน** ความต้องการของชุมชนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้สำรวจรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิมของชุมชน แนวคิดในการออกแบบลวดลายดั้งเดิม ทักษะผู้ผลิตผ้าทอที่มีอยู่ในตัว รูปแบบผ้าทอจากท้องถิ่นอื่นๆ และความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ผู้วิจัยยังประสานและเชิญผู้เชี่ยวชาญจากพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มาตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและให้ความรู้กับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้

และสามารถเตรียมผลิตภัณฑ์ผ้าทอในการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP โดยปัญหาที่พบในชุมชนคือ ขาดการส่งเสริมทักษะฝีมือ วัตถุดิบมีราคาแพงโดยเฉพาะเส้นไหมแท้และกระบวนการผลิตผ้าทอจากเส้นไหมธรรมชาติมีความซับซ้อน จึงทำให้สมาชิกหลายคนหยุดการผลิตผ้าทอ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอชุมชนเรื่องการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบที่ใช้ในการทอโดยเปลี่ยนเป็นใช้เส้นใยประดิษฐ์ ที่เรียกว่า ไหมประดิษฐ์ มาทดแทน เพราะหาซื้อได้ง่าย ราคาไม่แพง และการสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมดังนี้ การบรรยายเนื้อหาความรู้และแนวทางการออกแบบลวดลาย และการจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติผ้าทอโดยเริ่มจากการค้นหามีการออกแบบลวดลาย การมัดลวดลาย (มัดหมี่) และเทคนิคการย้อมสี ซึ่งกำหนดจัดกิจกรรม 5 วัน คือ วันที่ 11-15 มกราคม พ.ศ. 2562 ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้านภูทอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 10 คน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าทอต้นแบบสำหรับการเตรียมขอรับรองมาตรฐาน 1 ชิ้น

3) **การออกแบบลวดลายผ้าทอให้เกิดอัตลักษณ์** มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นๆ ด้วยกระบวนการระดมความคิดเห็นระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอ โดยมีนักศึกษาบัณฑิตศึกษาชั้นปีที่ 3 ร่วมกันมาใช้สื่อสารและสร้างความเข้าใจที่ตรงกันถึงแนวคิดที่จะนำมาใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าทอ โดยนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้แก่ เห็ดโคนที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและตามฤดูกาลเท่านั้น ต้นสักใหญ่อายุ 700 ปี และฝูงค้างคาวที่ออกหากินในเวลาพลบค่ำและอาศัยอยู่ในถ้ำเจ้าราม ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ ดังภาพที่ 4-6

จากการสรุปแนวคิดเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าทอ เพื่อให้ชุมชนเห็นภาพลวดลายผ้าทอในเบื้องต้น ซึ่งแรงบันดาลใจที่นำมาใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าทอมี 3 แนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 4 เห็ดโคนที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในชุมชนบ้านภูทอง

ภาพที่ 5 ต้นสักใหญ่อายุ 700 ปี ในพื้นที่ป่าชุมชน

1) แรงบันทาลใจที่ 1 แนวคิดจาก เห็ดโคน ซึ่งเป็นพืชที่พบมากในเขตป่าชุมชน เป็นพืชเศรษฐกิจที่ชุมชนหามาบริโภคและจำหน่าย ลักษณะเด่นของเห็ดโคนคือ ส่วนดอกมีขนาดเล็ก โคนเห็ดมีขนาดใหญ่ การสร้างลวดลายผ้าทอจึงนำรูปทรงของเห็ดโคนมาใช้ในการออกแบบลวดลาย จากการค้นหาข้อมูลยังไม่พบการนำรูปแบบของเห็ดโคนมาใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าทอและยังสะท้อนถึงความใฝ่ฝันของชุมชนที่นำลักษณะของเห็ดโคนมาใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอ ดังภาพที่ 7

2) แรงบันทาลใจที่ 2 แนวคิดจาก ต้นสักใหญ่อายุ 700 ปี ต้นสักนับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน ในพื้นที่ป่าชุมชนมีการค้นพบต้นสักที่มีขนาดใหญ่จำนวนหนึ่ง ซึ่งชุมชนได้ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ ลักษณะของลำต้นมีขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านมีใบขนาดใหญ่ จากรูปร่างของต้นสักจึงนำมาใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าทอเพื่อเป็นการสร้างสรรค์ และให้ผู้ใช้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชน ดังภาพที่ 8

3) แรงบันทาลใจที่ 3 แนวคิดจาก ค้างคาว ถ้ำเจ้าราม เป็นสถานที่อยู่ของค้างคาวจำนวนมากนับแสนตัว ซึ่งบินออกหากินในช่วงพลบค่ำ ทำให้มีนักท่องเที่ยวไปชื่นชมบรรยากาศและดูค้างคาวในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงได้นำรูปร่างของค้างคาวมาใช้ในการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลายผ้าทอ ซึ่งลวดลายดังกล่าวเรียกว่า ลายอีเกีย ดังภาพที่ 9

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

การดำเนินกิจกรรมเป็นการอบรมให้ความรู้เชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้ผลิตเข้าใจกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ซึ่งกิจกรรมจัดขึ้นเมื่อวันที่ 11-15 มกราคม พ.ศ. 2562 เวลา 8.30-17.00 น รวมทั้งสิ้น 5 วัน ณ ศาลาเอนกประสงค์ บ้านภูทอง ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย พิกัด (GPS) ลองติจูด: 17.0833089 ละติจูด: 99.4840986 โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอชุมชนบ้านภูทอง จำนวน 10 คน นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 6 คน อาจารย์ 1 คน รวม 17 คน ซึ่งมีกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผ้าทอ ในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2562 การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านผ้าทอ การดำเนินกิจกรรมในช่วงแรกเป็นการบรรยายถึงแนวทางการพัฒนาผ้าทอ โดยวิทยากรคือ คุณชลิตรัฐ สุรฤทธิพงษ์ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการผ้าทอ จังหวัดชัยภูมิ การบรรยายในครั้งนี้ได้นำเทคนิคการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมาเสนอ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ถึงทิศทางการพัฒนาผ้าทอให้เป็นที่ต้องการของตลาด ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 6 ผู่ค้างคาวอาศัยอยู่ในถ้ำเจ้าราม

ภาพที่ 7 แบบร่างลวดลายผ้าทอ ลวดลายเห็ดโคน

ภาพที่ 8 แบบร่างลวดลายผ้าทอ ลวดลายต้นสัก

ภาพที่ 9 แบบร่างลวดลายผ้าทอ ลวดลายอีเกีย (ลายค้ำดาว)

ภาพที่ 10 การบรรยายแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอ

กิจกรรมที่ 2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ กระบวนการออกแบบลวดลายเริ่มจากการสนทนาร่วมกับผู้ผลิตผ้าทอ เพื่อหาแรงบันดาลใจและนำ

มาใช้สร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอ โดยมีแรงบันดาลใจ 3 แนวคิด ได้แก่ เหน็ดโคน ต้นสักอายุ 700 ปี และค้ำดาว จากนั้นนำมาดำเนินการออกแบบลวดลายลงในกระดาษกราฟ และพัฒนาให้มีสีสันในคอมพิวเตอร์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ดำเนินการในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2562 โดยช่วงแรกเป็นการบรรยายเทคนิคการอ่านแบบลวดลายสำหรับการมัดหมี่ ช่วงที่ 2 เป็นการฝึกปฏิบัติของผู้ผลิตผ้าทอ เพื่อเสริมสร้างทักษะให้กับผู้ผลิตผ้าทอ ดังภาพที่ 11

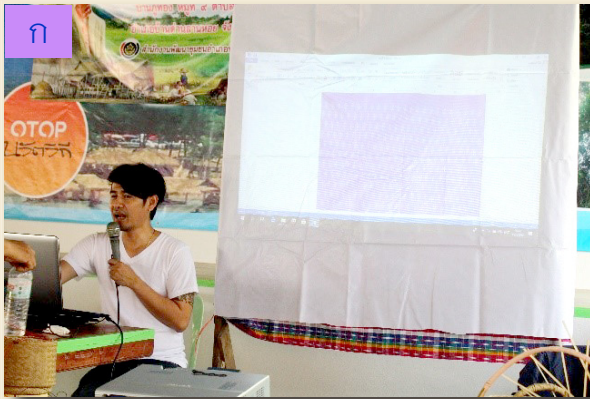
กิจกรรมที่ 3 การถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการ กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะความเข้าใจของผู้เข้าร่วมการอบรม การอบรมเชิงปฏิบัติการสามารถสร้างการจดจำและความเข้าใจในกระบวนการผลิตผ้าทอ ในวันที่ 13-15 มกราคม พ.ศ. 2562 การดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการมีขั้นตอนดังนี้

1) การเตรียมเส้นด้ายพุ่งที่เรียกว่า คั้นหมี่ ไว้สำหรับมัดกันสีส่วนที่ไม่ต้องการให้สติดกับเส้นด้าย ทำให้เกิดลวดลายตามแบบที่กำหนดไว้ การคั้นหมี่ครั้งนี้แบ่งเส้นด้ายออกเป็น 25 ลำ หรือ 25 ช่อง ช่องละ 20 คู่ จะได้ความยาวของผืนผ้าทอประมาณ 2 เมตร ดังภาพที่ 12

2) การมัดลวดลายหมี่ตามแบบ โดยนำเส้นด้ายมาซึ่งกับอุปกรณ์ให้ตึง นำปากกาหรือชอล์กเขียนผ้ามาขีดเป็นเส้น โดยวัดจากขอบเหล็กที่ซึ่งผ้าด้านในทั้งซ้ายและขวาประมาณ 3-4 นิ้ว หัวและตีนชิ้นผ้า แล้วใช้เชือกฟางมัดตามเส้นด้ายแต่ละลำจนครบทั้ง 2 ด้าน นำปากกาขีดเส้นตามจากจุดที่เริ่มมัดจากขวาไปซ้าย ช่องละ 1 เซนติเมตร วิธีการอ่านลาย 1 ช่องลายเท่ากับครึ่งช่องที่ขีดแบ่งหรือ 0.5 เซนติเมตร แล้วมัดลวดลายตามแบบที่กำหนด ดังภาพที่ 13

3) หลังจากมัดหมี่จนครบแล้ว นำเส้นด้ายออกจากอุปกรณ์ซึ่งเส้นด้าย นำเส้นด้ายไปแช่น้ำให้ชุ่มทั่วถึง ถ้าปับน้ำออกจะทำให้เชือกฟางที่มัดไว้หลุดหรือเคลื่อนที่จากตำแหน่งเดิมได้ นำเส้นด้ายไปย้อมสีตามที่กำหนดไว้ในแบบ ดังภาพที่ 14 สีที่ใช้เป็นสีย้อมร้อน หลังจากย้อมเสร็จแล้ว นำเส้นด้ายไปทำความสะอาด 3-4 ครั้ง นำเส้นด้ายไปปั่นแห้งในเครื่องซักผ้า หลังจากเส้นด้ายหมาดๆ นำเส้นด้ายไปที่อุปกรณ์ซึ่งอีกครั้งเพื่อแกะเชือกฟางออก ก็จะปรากฏลวดลายตามแบบที่กำหนดไว้ นำเส้นด้ายที่แกะออกแล้วไปผึ่งลมจนแห้งสนิทแล้วนำไปปั่นเข้าหลอดเพื่อเตรียมทอต่อไป

4) การสืบทอดหรือการนำเส้นยืนมาสอดช่องพันพิม เพื่อเตรียมทอเป็นผืน พิมที่ใช้มีขนาด 40 หลบ เท่ากับ 40×80 เส้น หรือ 3,200 เส้น หรือ 1,600 ช่อง ดังภาพที่ 15 การสืบทอดจะเริ่มจากการนำเส้นด้ายยืนสอดในพิมช่องละ 2 คู่ จำนวน 6 ช่อง จากนั้นสอดเส้นด้ายช่องที่ 7 เป็นต้นไป ช่องละ 1 คู่ จนถึง 6 ช่อง สุดท้ายจะต้องสอดเส้นด้ายช่องละ 2 คู่ ซึ่งจะทำให้หัวและท้ายของผืนผ้ามีความแน่นทำให้เส้นด้ายหลุดลุ่ยได้ยาก

ภาพที่ 11 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ก) แนวทางการพัฒนาลวดลายผ้าทอ ข) การนำผลการระดมความคิดเห็นมาร่างแบบลวดลายผ้าทอ ค) ปรับปรุงแบบร่างในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เห็นลวดลายและสีชัดเจน ง) การถ่ายทอดความรู้ลวดลายผ้าทอให้ชุมชน

ภาพที่ 12 ก) การค้นหาเส้นด้ายพุ่งสำหรับการมัดลวดลาย ข) การนำเส้นด้ายเข้าอุปกรณ์มัดลวดลาย

กิจกรรมที่ 4 การติดตามและประเมินผลกิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ หลังจากการดำเนินกิจกรรมแล้วเสร็จในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2562 ผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิสำรวจ

ความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม เพื่อติดตามและประเมินผลผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนบ้านภูทอง ดังภาพที่ 16 เพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพและความเป็นไปได้ใน

ภาพที่ 13 ก) การกำหนดขนาดลวดลายมัดหมี่ ข) เชือกฟางมัดลวดลายตามแบบที่กำหนด

ภาพที่ 14 ก) การย้อมสีเส้นด้าย ข) เส้นด้ายที่ย้อมเสร็จแล้วเตรียมแกะเชือกฟางออก

ภาพที่ 15 ก) พิมพ์ผ้า (ข) การสืบทอดเส้นด้ายยืน

ทางการตลาด ซึ่งคำแนะนำและความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลายผ้าทอ มีดังนี้ 1) ลวดลายที่ออกแบบโดยใช้แนวคิด เห็นโค่น ต้นสักใหญ่ อายุ 700 ปี และค้างคาว มีความแปลกใหม่แตกต่างจากตลาด 2) ลวดลายสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี 3) สีล้น

สวยงาม 4) หลังจากทอเสร็จแล้วควรนำไปแปรรูปเป็นสินค้าอื่นๆ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ทำของที่ระลึก 5) ชุมชนควรมีสถานที่ผลิตที่ชัดเจน และควรตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน และผลการประเมินความพึงพอใจผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังตารางที่ 2

ภาพที่ 16 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานจากผู้ทรงวุฒิ

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินความพึงพอใจผู้ร่วมกิจกรรม

ประเด็น	ความพึงพอใจ		ระดับ
	\bar{X}	SD	
1) การจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีประโยชน์ต่อท่าน	4.53	0.51	มากที่สุด
2) ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม	4.82	0.39	มากที่สุด
3) ท่านได้รับความรู้/ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อไปปรับใช้ได้	4.59	0.62	มากที่สุด
4) รูปแบบ/หัวข้อ ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.29	0.69	มาก
5) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.65	0.70	มากที่สุด
6) การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม	4.59	0.80	มากที่สุด
7) สถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.29	0.59	มาก
8) วิทยากรสามารถให้ข้อมูล หรือตอบข้อซักถามได้เป็นอย่างดี	4.76	0.56	มากที่สุด
9) วิทยากรมีความสุภาพ เป็นมิตร และเป็นกันเอง	4.94	0.24	มากที่สุด
ภาพรวมความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม	4.61	0.57	มากที่สุด

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เพื่อตอบสนองพระราชโบาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชกาลที่ 10 มหาวิทยาลัยได้น้อมนำ แนวทางมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โดยให้นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านเข้าไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่กำหนดเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ ฌบรัช จันทรเมือง และคณะ (2561) ที่กล่าวว่า การใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยมีรูปแบบ วิจัยแบบปฏิบัติการ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิง ปริมาณ เพื่อค้นหารูปแบบและเทคนิคในการผลิตสินค้า โดยเริ่มต้น ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การหา แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน การถ่ายทอดความรู้ด้าน การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการติดตามผลการพัฒนา ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่โดยชุมชน ผ่านการปรับปรุงรูปแบบ คิดค้น และแก้ไขปัญหาในกระบวนการผลิตสินค้าร่วมกับการวิจัย

การทอผ้าเป็นหัตถกรรมและศิลปะอย่างหนึ่งที่มีมาตั้งแต่ สมัยโบราณ เนื่องจากการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นการผลิตเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญ ของมนุษย์ นอกจากนี้การทอผ้ายังถือเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่ง เนื่องจากการทอผ้าในแต่ละกลุ่มชนล้วนมีรูปแบบลวดลายของ ผืนผ้าที่แตกต่างกัน ซึ่งรูปแบบและลวดลายบนผืนผ้าบ่งบอกถึง เรื่องเล่าหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านระยะเวลามายาวนาน รวมทั้ง ยังบ่งบอกถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเป็นมา ของกลุ่มชนนั้นๆ โดยลวดลายและสัญลักษณ์มีชื่อเรียกสลับต่อกันมา (จรีวรรณ จันพลา และคณะ, 2559) ซึ่งการออกแบบลวดลายและการพัฒนาผ้าทอ โดยสร้อยญา รักดีสุวรรณ (2553) มีดังนี้

1) **การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง** ประกอบด้วย การ วิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาจำแนกตาม องค์ประกอบของสัญญาณ คือความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และ องค์ประกอบทางศิลปะของลวดลาย การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ผลิตภัณฑ์ หลังจากทราบว่าคุณสมบัติที่ต้องการผลิตภัณฑ์อะไร แล้ว ในขั้นตอนนี้จะนำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาแยกแยะส่วนประกอบ ต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสร้างแนวคิดในการออกแบบ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจจากนิตยสาร และสื่อออนไลน์ และการวิเคราะห์กรรมวิธีการผลิต การศึกษากรรมวิธี การมัดหมี่ โดยแยกแยะตามกรรมวิธีการทำผ้ามัดหมี่ของกลุ่มทอผ้า

2) **การสร้างแนวคิดหลัก** เนื่องจากลวดลายแบบดั้งเดิม ไม่สามารถสื่อสารหรือดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมายได้จึงต้องมีการออกแบบลวดลายใหม่ ซึ่งเมื่อนำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์แบบ คู่ตรงข้าม ที่กล่าวว่าไม่มีอะไรมีความหมายในตัวเอง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะมีความหมายต่อเมื่อนำไปสัมพันธ์กับอีกระบบหนึ่งและคู่ความ

สัมพันธ์ที่ช่วยให้เห็นความหมายที่ชัดเจนที่สุดคือ ความสัมพันธ์ แบบคู่ตรงกันข้าม

3) **การออกแบบร่าง** เป็นการนำแนวคิดหลักมาตีความ และแปลผลให้เป็นแบบร่างอย่างเป็นรูปธรรม โดยแบ่งการออกแบบ เป็น 2 ส่วน คือ 1) การออกแบบโครงสร้างผลิตภัณฑ์ เป็นการ กำหนด ขนาด รูปร่าง รูปทรงของผลิตภัณฑ์ การเลือกใช้ชนิดของสี และชนิดของเส้นใยให้มีความเหมาะสมกับแนวคิดการออกแบบ 2) การออกแบบองค์ประกอบศิลปะของลวดลาย เป็นการนำทัศนธาตุ ทางศิลปะ คือ จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง หรือ พื้นผิว ที่ได้มาจากแรงบันดาลใจในการออกแบบ มาจัดองค์ประกอบทางศิลปะใหม่ให้เกิด เป็นอัตลักษณ์ของลวดลายตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีด้านศิลปะ

4) **การคัดเลือก** เมื่อทำการออกแบบร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำแบบร่างที่ออกแบบแล้วนำเสนอด้วยการอภิปรายร่วมกับ กลุ่มเป้าหมาย โดยพิจารณาจากประเด็นการสนทนาแล้วนำมาปรับ แบบร่างก่อนนำไปสร้างเป็นต้นแบบ

5) **การออกแบบรายละเอียด** ขั้นตอนนี้แบ่งการทำงาน ออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อยคือ 1) การกำหนดรายละเอียดแบบร่างซึ่ง ได้แก่ การกำหนดขนาดสัดส่วนของผ้า ลักษณะของแม่ลาย ขนาด สัดส่วนของแม่ลาย ลักษณะของเส้นด้ายที่จะใช้ในแต่ละผืน เทคนิค วิธีการทอ จังหวะการทอในแต่ละหน่วยลาย โดยเพิ่มเติมลงไป ในแบบร่าง เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในขั้นตอนการสร้างต้นแบบ 2) การ สร้างต้นแบบเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตตามกรรมวิธี การผลิตผ้าทอ

สิริพร รอดเกลี้ยง และนางลักษณ์ กิ่งแข่ง (2559) พบว่า ใน กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งหมด การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ ชาวบ้านไม่คุ้นเคยและอาจถือได้ว่าไม่เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการ ทอผ้าซึ่งสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ดังนั้นในขั้นตอนนี้ทาง กลุ่มจึงมีความจำเป็นต้องเรียนรู้และพัฒนาทักษะการออกแบบไป พร้อมกับพัฒนาสินค้า ชาวบ้านไม่สามารถทำความเข้าใจใน กระบวนการด้านการออกแบบที่ซับซ้อนได้ หน้าที่นี้จึงมักตกอยู่ที่ ผู้รู้ ซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาช่วยจัดการ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นแม้จะยังไม่สามารถชี้ชัดเป็นรูปธรรมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอจะเพิ่ม รายได้ แต่กิจกรรมที่ชุมชนได้เรียนรู้จะสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนา ผ้าทอเกาะยอของกลุ่มให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น ซึ่งไม่ใช่เพียงการทอผ้า เพื่อขายเท่านั้น แต่มีการถ่ายทอดและพัฒนาผ้าทอให้เข้าถึงตลาด มากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ บุญเกียรติ ไทรชมภู (2557) ที่ กล่าวว่าผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาของชุมชนสามารถจำแนกได้จาก การค้นพบภูมิปัญญาที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้มีการพัฒนาให้ เปลี่ยนไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางวิถีวัฒนธรรม ที่อยู่ อาศัยและการประกอบอาชีพ สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การ พัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาชุมชนควรสร้างกระบวนการในรูปแบบห่วงโซ่อุปทาน

ที่เริ่มต้นจากวัตถุประสงค์ที่สร้างหรือใช้สิ่งที่มีจากพื้นที่ที่สอดคล้องกับ ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ในภาพรวม และใช้คนในพื้นที่ ดำเนินการที่เน้นมูลค่าจากคุณค่าของความเป็นอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตที่สืบทอดกันมา ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการ เข้าสู่การประกันคุณภาพสะอาด และถูกสุขอนามัย เป็นการพัฒนา กระบวนการผลิตที่มีมาแต่เดิม จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างความเข้าใจใน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ยังคงแสดงความเป็นอัตลักษณ์พื้นที่ที่มีวิถี วัฒนธรรมไทย มีวิถีชีวิตการดำรงชีพจากริมแม่น้ำ หาดปลา ดำน้ำ การคมนาคมทางน้ำ การทำสวนเกษตรผสมผสานที่มีอาชีพที่ สามารถเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันก่อให้เกิดรายได้ ชุมชนได้รับโอกาส จากหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนจากหลายหน่วยงานที่ให้ความ ร่วมมือช่วยเหลือทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งมักเป็นระยะสั้นและ ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งควรทำให้เป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่มีความ เป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ มีความร่วมมือทั้งทาง ด้านวิชาการ ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ สามารถ กระจายสินค้าให้สอดคล้องกับการผลิต การแสวงหาแหล่งทุน สนับสนุน จัดหาวัตถุดิบในพื้นที่ และควรร่วมมือกันผลิตอย่างเป็น

ระบบ สามารถสืบทอดกระบวนการที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การพัฒนาตลาดผ้าทอ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะ กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ (ภาพที่ 17) ทำให้ผู้ผลิตผ้าทอ ชุมชนบ้านภูทองเกิดทักษะทั้งด้านการออกแบบลวดลาย โดยนำ แรงบันดาลใจจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างสรรค์ลวดลาย ซึ่ง จากการระดมความคิดเห็นสรุปได้ว่า สิ่งที่น่ามาใช้ในการสร้างสรรค์ ลวดลาย ได้แก่ ทัศนทัศน์ต้นสักอายุ 700 ปี และค้างคาว จึงทำให้เกิด ผลิตภัณฑ์ผ้าทอจำนวน 3 ลวดลาย เมื่อผู้ผลิตเกิดทักษะสามารถ นำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายใหม่ๆ ได้ ดังภาพที่ 18-20

ภาพที่ 17 การให้ความรู้และการบรรยายการออกแบบผ้าทอ ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้านภูทองและห้องจัดนิทรรศการ สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

จากการพัฒนารูปแบบลวดลายสิ่งทอ ผู้วิจัยได้นำผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าทอกลุ่มหัตถกรรมบ้านภูทอง ได้รับการจดทะเบียนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP รหัสผลิตภัณฑ์ 6402001392

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังบูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัยเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการวิจัยและแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน จากการเข้าไปสนทนาร่วมกับกลุ่มชุมชน การออกแบบลวดลายมัดหมี่ การค้นหมี และการย้อมผ้าทอ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนอันเป็นถิ่นบ้านเกิดของนักศึกษา ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 18 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบลวดลายเห็ดโคน

ภาพที่ 19 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบลวดลายต้นสักอายุ 700 ปี

ภาพที่ 20 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบลวดลายค้างคาว (อีเกีย)

ภาพที่ 21 การบูรณาการการเรียนการสอนกับการวิจัย ณ อาคารปฏิบัติการสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

ผลกระทบและความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง

ผู้ผลิตผ้าทอชุมชนบ้านภูทองมีการรวบรวมสมาชิกและตั้งกลุ่มผ้าทอเพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ และจัดตั้งศูนย์กลางในการรวบรวมผ้าทอของสมาชิก และเป็นสถานที่แสดงผ้าทอ โดยนำเสนอเรื่องราวของลวดลายผ้าทอให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคทราบถึงความเป็นมาของลวดลายผ้าทอ ซึ่งอาจทำในรูปแบบคิวอาร์โค้ด และมีการสาธิตขั้นตอนการผลิตผ้าทอและเป็นแหล่งเรียนรู้ผ้าทอในชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถนำทักษะจากการสร้างองค์ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายผ้าทอ ไปประยุกต์ใช้ต่อยอดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่นๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป สิ่งของเครื่องใช้ ของระลึกจาก

ผ้าทอ เป็นต้น เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และนักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปพัฒนาและแก้ไขปัญหาผลิตภัณฑ์ชุมชนและมีความภาคภูมิใจในการพัฒนาท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการยุทธศาสตร์ที่ให้ทุนสนับสนุนทุนวิจัย สัญญาทุนเลขที่ 6206001027-02 และคณะกรรมการติดตามยุทธศาสตร์ที่ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ร่วมการวิจัยของชุมชนกลุ่มหัตถกรรมบ้านภูทอง นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ชั้นปีที่ 2 ที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จนทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561ก). แนวทางการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2562, จาก <http://plan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/97/2018/08/manual100661-1.pdf>.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561ข). โครงการ OTOP นวัตวิถีเชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีชุมชน. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2562, จาก <http://nawatwithi.com/about/>.
- จิวีวรรณ จันทพลา, วลี สงสูงค์, เพ็ญสินี กิจคำ, และ สุวีรัตน์ วงศ์สมิง (2559). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 82-98.
- ณปภัช จันทร์เมือง, ชัชวาล รัตนพันธ์, และ เปมิกา แซ่เตียว (2561). ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากวัสดุยางพาราแปรรูป อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 10(5), 351-364.
- บุญเกียรติ ไทรชมภู. (2557). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นที่ดู่บางกะเจ้า (กระเพาะหมู) 6 ตำบลเพื่อการท่องเที่ยว และรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 5(2), 1-10.
- สร้อยญา ภักดีสุวรรณ. (2553). การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของจังหวัดมหาสารคามในบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัย. *วารสารช่อพะยอม*, 21(1), 17-35.
- สิริพร รอดเกลี้ยง และ นางลักษณ กังเซ่ง. (2559). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าไทร ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. *สารอาครมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*, 16(2), 95-111.